

חינוך סביבתי בגני ילדים

(בהסתמך על חוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא יישום החינוך לפיתוח בר קיימא במערכת החינוך' מינואר 2004)

1. כללי

בגן הילדים נוצרת התשתית החינוכית, מושגי היסוד והתבניות לערכים אישיים וחברתיים, לכן האחריות המוטלת על כתפי המחנכים, גדולה מאד. טיפוח אוריינות סביבתית הוא חלק מהחינוך הערכי- חברתי- אזרחי בכלל. בגן הילדים אנו עוסקים בטיפוח מערכת עמדות חיובית כלפי הסביבה האנושית והפיזית בהווה ובעתיד.

2. גישות בסיסיות לחינוך סביבתי.

קיימות הוא נושא מרכזי שיש להנחילו כגרסא דינקותא. במטרה ליצור את המשמעות של המושג המרכזי הזה לחיי האדם, יש חשיבות רבה להבניית הידע הרלבנטי לנושא, להעמיק ביצירת עולם הרגשות הנלווה ולטפח את מרכיבי ההתנהגות המתאימים.

בגיל הרך יש להבנות את תכנית הלימודים בהתאמה לרמת ההתפתחות של הילדים, תוך התייחסות לתחומי העניין שלהם, באופן אינטרדיסציפלינרי ובהקשר לחומר הנלמד. כל תכנית תכלול התייחסות ל- א. העשרה בידע רלבנטי ומעניין. ב. אהבת הנושא והתלהבות לעיסוק בו ו- ג.

טיפוח התנהגויות הולמות בגן ובחצר ועידוד הילדים להעבירן לסביבת המשפחה והבית. ילדים קטנים חווים את העולם בפעם הראשונה והם לומדים באמצעות הגילוי ושאלת שאלות בנושאים שמעוררים אצלם עניין. למידה טבעית זו מבוססת על התבוננות וסקרנות. את שתי אלו יש לעודד באמצעות עירור הפליאה וההערכה לסביבה ולמה שהיא מאפשרת לנו ולתכנן יחד עם הילדים/ות, איך לשפרה ולשומרה. דרך נוספת שמקלה על הילדים הקטנים את הלמידה היא הדוגמא האישית. מחנכים המבקשים להטמיע את תפיסת העולם המבטיחה קיימות לדורות הבאים ואיכות חיים **חייבים להוות דוגמא אישית לרכישת הרגלים יום יומיים נכונים ולהתכוונות אמיתית**. כך, גננת שמטמיעה את הנושא בגנה תקפיד על הימנעות משימוש בחומרים חד פעמיים, על מיחזור חומרים ועל שימוש בתבונה במים ובחשמל. כמו כן, עליה לשמש דוגמה לקבלת אחריות אישית לסביבה ולשילוב גורמים בגן ובקהילה בתחום. למשל, שיתוף ההורים בפעילויות למימוש מדיניות הגן, הנחיית ההורים לארוז מתנות יום הולדת בנייר משומש ועידודם לשלוח את ארוחות עשר באריזות רב פעמיות.

3. ערכי היסוד של החינוך הסביבתי.

החינוך הסביבתי בגני הילדים, כמו בשכבות הגיל האחרות, מכוון לחינוך לערכים הבאים: **כבוד** – לזולת - ילדי הגן ואנשים אחרים, כבוד לטבע החי והצומח וכבוד לסביבה הפיזית על החפצים שבה. כבוד הוא ערך מרכזי בקבלת השונה. הערך הזה מבוסס על הערכה עניינית של הסובב ועל התגברות על תפישות עולם אישיות ואידיוסינקטיות (הבאות מתוך התחושה האישית

והעולם הפנימי). היכולת של היחיד לכבד את סביבתו האנושית והפיזית פותרת אותו מבחירה בהתנהגויות על בסיס "אוהב" "לא אוהב" ומכוונת אותו לבחון את התפקיד שממלאים אחרים בסביבה.

ילדים קטנים בונים את מושג הכבוד באמצעות התנסויות רבות. ההרחבה של המושג (בדרך אינדוקטיבית) מבוססת אצלם על חווית הפליאה. **הסקרנות המולדת** של הילדים מובליה אותם לחיפוש מתמיד ול"גילויים" של העולם שסביבם ושל חוקיו. לגביהם הגילוי הוא ראשוני ולכן משתמשת הפליאה והתיווך שלה על ידי המבוגרים כגורם שמבטיח את המשך הרצון שלהם ללמוד ולהתנסות.

זיקה למקום - תחושה של שייכות או זיקה למקום היא ערך מרכזי בפיתוח תודעה סביבתית. התחושה של השייכות למקום נוצרת כאשר ילדים חווים חוויות משמעותיות ומעצבות שמוטמעות בזיכרונם כך שמתפתחת האמונה שניתן להפיק הנאה מהמקום, אפשר להשתמש בו למילוי צרכים אישיים וחברתיים, כאשר המקום ומרכיביו מוכרים ונוטעים תחושת ביטחון ואמון. על בסיסן של תחושת המוכרות והשייכות ניתן לפתח רצון לשמר, לשנות ולהשפיע על הסביבה ולהיות אחראי לפיתוחה.

שמירה והפחתת עומס על הסביבה - התייחסות הילדים לסביבה נבנית באופן פעיל על ידי הדגשת נושאים כמו שמירה על הסביבה ועל הטבע ומניעת יצירה של עומסי פסולת וצפיפות. שתי מערכות הרגלים יבטיחו הטמעת ערך זה: הרגלים של שמירת הטבע והסביבה ותרבות צרכנות מתחשבת. הקניית הרגלים של הגנה על הסביבה ושמירה מפני הרס חשוב שתשולב בסדר היום השוטף של הגן ותכלול התייחסות לשטח הגן והחצר, לאתרים שמסביב לגן ולמתחם השכונתי כולו, ילדים צעירים רוכשים ידע מהוקשר (בהקשר נתון) והם חסרים את היכולת לשפוט השפעות לטווח רחוק. לכן, הם נוטים לאמץ פתרונות פשוטים ולהחילם גם במצבים לא מתאימים (כמו: איסוף צדפים בים והבאתם לגן. הילדים בטוחים שהם מנקים את החוף ואינם מודעים לכך שהצדפים משמשים חומרי בניין לחוף לים ואין לקחתם, או, עקירת צמחי בר או כליאת צפרים בכלוב). טיפוח תרבות של צרכנות מתחשבת בסביבה מרחיבה את היריעה ופותחת בפני הילדים את האפשרות ללמוד מהן ההשפעות של פסולת על השטחים הפתוחים וכיצד מרחיבים שטחים פתוחים וירוקים את הלב ואת איכות החיים.

נכונות לפעולה - העמדת הנושא בראש סדר העדיפויות והטמעתו בטבעיות וכסגנון חיים תיצור אצל הילדים התלהבות ורצון לפעול למען הסביבה האנושית והפיזית. הדוגמא האישית של הגננת, עידוד ההורים לפעול על פי אותם ערכים וכללים, הכרה והתנסות באופנים בהם ניתן לפעול למען הסביבה יפתחו בילדים את האמונה שזוהי מצוות אנשים מלומדה – כלומר, שזו הדרך ואין בלתה. הנכונות לפעול חשוב שתפתח גם בתחום האישי – הילד יכין שקיות יום הולדת מנייר ממוחזר ובתחום הקהילתי - יביא בקבוקי פלסטיק למתקני המחזור.

- בחינוך הממ"ד יודגש הקשר לבריאת העולם והיצורים ע"י הקב"ה והמצוות שהאדם מחויב בהן כדי לשמור עליהם. "מה רבו מעשיך ה', כולם בחוכמה עשית, מלאה הארץ קניינך"

4. **קווים מנחים לפיתוח ויישום של חינוך סביבתי בגני ילדים.**
- 4.1 **החינוך הסביבתי ישולב בסדר היום השוטף של הגן.**
- 4.2 **החינוך יכול להתנסויות פשוטות ומורכבות הקשורות לסביבה המיידית של ילדי הגן, בהתאם ליכולת ולרמת העניין.**
- 4.3 **הפעילויות תכלולנה התנסויות מחוץ לגן** במטרה ללמוד על הסביבה הקרובה והרחוקה.
- 4.4 **מודל ההוראה-למידה המתאים הוא התנסות, חקר וגילוי.** מומלץ להקים סביבת למידה מתאימה וללוותה בדיאלוג מונחה.
- 4.5 הפגנת עניין אישי והנאה מהסביבה הטבעית.** תחושת הפליאה של הגננת, היא זו שתצית את אהבתו/ה של הילד/ה לטבע. מסיבה זו, גם גננות ללא כל ידע מוקדם במדע אינן צריכות לחשוש מלעסוק בנושא. רגשות חשובים יותר מידע בהצגת עולם הטבע לילדים/ות. דוגמא אישית לשמירת כדור הארץ ולכיבודו תאפשר לילדים הלומדים מהתנהגות המבוגרים, ללמוד את כללי ההתנהגות הראויים.
- * הגננת הדתית תשמש מודל בשמירה על מצוות הקשורות בשמירה וכבוד לכדור הארץ.

5. **מטרות הלמידה.**

- 5.1 למידת נושאים רלבנטיים לתחום ולחיי הילדים
- 5.2 טיפוח תחושת הפליאה לנוכח הטבע ומורכבותו, ובממ"ד בהתאמה למשנת החמ"ד
- 5.3 טיפוח ועידוד התנהגות נאותה תוך שמירה על כבוד האדם ועל סביבתו, שמירה על הקיום בהווה ובעתיד ואכפתיות אזרחית

6. **פעילויות חינוכיות התומכות במטרות החינוך הסביבתי.**

- ניתן למצוא בחוזר מנכ"ל סד/5(ב), ז' בטבת התשס"ד, 1 בינואר 2004.
- דוגמאות נוספות:
- 'לראות את הנולד ללמוד על חיים בעולם בר קיימא' – ת"ל לגן הילדים – פסג"ה ראשל"צ
- 'הפסולת לסל וחסל?!' – סדרת פעילויות לגנים ולכתות א-ב בנושא איכות הסביבה – המועצה לישראל יפה והמשרד לאיכות הסביבה
- 'מועדים בסביבה' – חוברת לגננת בנושא איכות הסביבה

7. **הסמכה ל'גן ירוק'**

- 7.1 גננות המבקשות להסמיך את הגן כ'גן ירוק' יכינו, יחד עם המפקחת ורכז/ת החינוך הסביבתי ברשות תכנית עבודה שנתית לחינוך סביבתי. התכנית תיבדק על פי מידת התאמתה לילדי הגן מבחינת גיל ורמה התפתחותית, מידת שילוב, רמת הגמישות והאפשרות להתאימה לנושאים נוספים הנלמדים בגן, רמת שילוב ההורים בפעילויות ונכונות הרשות להירתם לנושא.
- 7.2 התכנית תענה על הקריטריונים הבאים:
1. העיסוק בנושא יהיה מתמשך ויבוא לידי ביטוי בהקשרים מגוונים.
 2. העיסוק בנושא יבטיח התנסות ממשית של ילדים/ות בפעילות בסביבתם.

3. הילדים ילמדו תוך כדי התנסות ולא על יסודות של הסברים והוראה פורמלית. -
ברוח הקווים המנחים בחוזר.

7.3. בתכנית העבודה יופיעו הסעיפים הבאים :

1. מטרת התכנית.
2. פירוט התכנית – פריסת נושאי התכנית.
3. תיאור מפורט של הדרכים החינוכיות המבטיחות יישום של כל אחד מהקריטריונים המופיעים בסעיף 7.2 והקריטריונים הנדרשים להסמכה ל"גן ירוק" המופיעים בסוף המסמך.

מומלץ לפנות לאתר האינטרנט של המשרד להגנת הסביבה או לאתר האגף לחינוך קדם יסודי

לקבלת מידע נוסף. www.sviva.gov.il **דף הבית** < **נושאים סביבתיים** < **חינוך סביבתי**

ניתן לפנות ל רכזיות החינוך הסביבתי באזורכם לקבלת עזרה בהכנת התכנית.